

İŞÇİ SAĞLIĞI ve İŞ GÜVENLİĞİ HAFTALARININ HATIRLATTIĞI GÖREV ve SORUMLULUKLAR

Prof. Dr. Nüvit GEREK

Son yıllarda her yıl düzenlenmeye başlayan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği haftaları yılda hiç değilse birkaç gün bu çok önemli konuya dikkatlerin çekilmesini sağlamaktadır.

İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar ulusal ekonomiye tahminlerin ötesinde zarar verdiği gibi kamu vicdanını derinden yaralamaktadır. Yakın geçmişte yaşanan Yeniçeltek faciası uzun süre unutulamayacaktır.

Ülkemizde trafik kazalarının ve iş kazalarının sıklık oranı basit bir raslantı olarak değerlendirilmemelidir.

İş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin rakamların büyük ölçüde yalnızca Sosyal Sigortalar Kurumuna bildirilen olaylara dayandığı gerçeği, sorunun boyutlarının daha da geniş olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle soruna uzaktan-yakından ilgili olan her kesimin daha fazla sorumluluk yüklenmesi gereği vardır. İlgili kesimlerin sorumluluk anlayışı yaygınlaştığı ölçüde, iş kazalarının kaçınılmaz bir kader olmadığı, önlenebilir veya azaltılabilir mesleki riskler olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Böyle bir gelişme ise ulusal ekonomiye verilen zararları azaltmasının yanında sosyal sigortaların yükünü azaltacak, kazalardan kaynaklanan işletme maliyetlerinde-

ki artışları azaltacak işletme verimliliklerinin azalmasını önleyecektir.

“İş kazaları ve mesleki hastalıklarının sorumluluğu sadece devlete, işverenlere ve işçilere aittir” şeklindeki bir yaklaşım hem sorunu gerçek boyutlarıyla görmemizi engeller, hem de sorunların çözümünü güçleştirir. Sendikalar, Üniversiteler ve basın da soruna sahip çıkmalı en azından bundan sonra daha çok sorumluluk yüklenmelidirler.

İşçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak devletin görevleri sosyal devlet kavramından kaynaklanır. Bu görevleri temel özellikleri itibarıyla “ilgili mevzuatın hazırlanması”, “örgütlenmenin ve denetimin sağlanması”, “gerektiği zaman ilgililere yaptırımların uygulanması” olarak belirtebiliriz.

Ülkemizdeki sosyal güvenlik anlayışına ve uygulamalarına bakıldığında daha çok riskler ortaya çıktıktan sonra devreye girildiği ve zararların tazminine çalışıldığı görülmektedir. Karşılaşılabilecek riskleri önleme çabaları, bugüne kadar olan uygulama dikate alınırsa yeterli sayılmaz.

İş güvenliği ile ilgili mevzuatın son derece dağınık olması kuşku ve çelişkiler yaratmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili kuruluşlar dağınık ve koordinasyonsuz bir görünümde. Uygulanacak yaptırımların da günün koşullarına uygunluğu ve yeterliliği tartışılabilir. İş güvenliği denetimlerine esas olacak işyeri kayıtları ve kazalara ilişkin istatistikler yetersizdir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili olarak işverenlerin sorumluluğu işçiyi koruma-gözetme borcundan doğmaktadır (1). Bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmeyen işverenlerin hukuki, idari ve cezai yaptırımlarla karşılaşmaları söz konusudur. Konuya ilişkin mevzuat çerçevesinde işverenlerin çok geniş bir sorumlulukları vardır. Kısaca “gereken her şeyi yapmak” şeklinde ifade edilebilecek bu sorumluluğun kapsamına teknolojik yenilikleri sürekli izlemek ve gereken yeni sağlık ve güvenlik ortamını oluşturmak, işçilerin sürekli eğitimi ve denetimi konuları da girmektedir. İşverenler kazalar sonucunda kusurlu ya da kusursuz görülmeleri halinde duruma göre maddi tazminat, manevi tazminat ya da des-

(1) Bkz.: Sarper SÖZEK, İş Güvenliği Hukuku, Ankara, 1985, s. 176-180.

tektan yoksun kalma tazminatı ödemek zorunda kalmaktadırlar (2). Çoğu kez işverenlerin idari, cezai ve hukuki sorumluluklarının kapsamını tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili hukukçuları bile bazen tereddüde düşüren mevzuat dağınıklığımız düşünülürse bu durumu doğal saymak gerekir (3).

İşçilerin işçi sağlığı iş güvenliği konusundaki sorumlulukları ise işyerlerinde konu ile ilgili kurallara tam olarak uymalarıdır. Ancak uygulamada iş güvenliği bilincinin tam olarak yerleşmemiş olması nedeniyle kurallara tam olarak uyulmadığı, koruyucu malzeme kullanma konusunda sorumluların yeterince ısrar etmedikleri, hatta bazan bizzat işçilerin, koruyucu malzeme kullanılmamasına karşı direndikleri görülmektedir (4). Ayrıca iş kazalarını bildirme, konu ile ilgili aksaklıkları şikayet etme gibi uygulamalar işçiler arasında hemen hemen hiç yoktur. Kuşkusuz bu durum çok büyük ölçüde işi kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır.

Sendikaların işçilerin mesleki ve ekonomik hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmekle sorumlu oldukları ve gerçekten çok etkili olabildikleri düşünülürse, işçi sağlığı ve işgüvenliği konusunda da daha etkin çalışmalar yapmaları gereği ortaya çıkmaktadır. Mesleki eğitim faaliyetleri arasında işçi sağlığı-işgüvenliği konularına çok fazla yer verilmediği söylenebilir. Sendikaların işyeri düzeyinde iş güvenliği faaliyetlerine katılmaları, işçi sağlığı-iş güvenliği konularına çok fazla yer verilmediği söylenebilir. Sendikaların işyeri düzeyinde iş güvenliği faaliyetlerine katılmaları, işçi sağlığı-iş güvenliği kurulları vasıtası ile olabilmektedir. Ancak ülkemizde bu kurullar yasal zorunluluk bulunan işyerlerinde bile bazan ya hiç kurulmamışlardır ya da yeterince etkili olamamaktadırlar. Elbette bu durumda danışma kurulu statüsünde olmalarının da büyük rolü vardır. Sendikaların bu kurulların işlerlik kazanmasında büyük rolü olabilir. Kendi özelliklerine göre gerekli olan işçi sağ-

-
- (2) Bkz.: İhsan ERKUL, "İşçi Sağlığı ve Güvenliği Konusunda İşverenin ve İşçinin Hukuki Yükümü ve Sorumlulukları", Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: VI, S: 1 (Haziran 1988), s. 471.
  - (3) Bkz.: Sarper SÖZEK, "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda Görev ve Sorumluluklar", Türk-İş, S: 256 (Mart 1991), s. 37.
  - (4) Bkz.: Nüvit GEREK, "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Önemi Karşılaşılan Sorunların Nedenleri ve Bu Konuda Alınması Gerekli Önlemler", Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: VII, S: 1 (Haziran 1989), s. 429.

İşçi-İş güvenliği önlemleri toplu sözleşmeler yolu ile belirlenebilir. Böylece hem mevzuat boşlukları doldurulabilir. Hem de yeni teknolojilerin gerektirdiği yeni önlemler denebilir. Toplu sözleşmelerde sağlık-güvenlik konularına yeterince yer verilmemektedir.

Üniversiteler topluma karşı çok geniş sorumluluk alanları olan kurumlardır. Eğitim ve araştırma faaliyetlerinin çokluğu ve kalitesi oranında görevlerini yerine getirmiş sayılırlar. Ancak uygulamada işçi sağlığı-İş güvenliği ile ilgili eğitim ve araştırma faaliyetlerinin çok az olduğu bir gerçektir. Mühendislik eğitimi veren bölümlerin programlarında işçi sağlığı-İş güvenliği konularına yer verilmemiştir. Yapılan bazı araştırmalar kuşkusuz çok değerlidir. Ancak bu araştırmaların sürekliliği yoktur ve bir program çerçevesinde düşünülmediklerinden kopukluk arz etmektedirler.

Basın, yazılı basın olsun görüntülü basın olsun toplumları gerçekten çok etkileyebilen ve yönlendirebilen bir güçtür. Zaman zaman ülkemizde basın tarafından konu ile ilgilenilmekte, çeşitli bilgiler verilmekte ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Ancak iş kazalarının gerçekten yüksek oranda görüldüğü ülkemizde basına daha çok görev düşmektedir. Olayları, nedenleri, sorumluları kamu oyuna duyurmak, toplumun tepkisini dile getirmek ve çözüm yolları ile ilgili alternatiflerin düşünülmesini sağlamak basının görevleri arasındadır. Özellikle halkımızın okuma alışkanlığının pek fazla olmadığı, buna karşılık görerek-seyreterek öğrenme yönteminin daha yaygın olduğu düşünülürse, konu ile ilgili iyi hazırlanmış televizyon programlarının çok yararlı olacağını söyleyebiliriz.

SONUÇ:

Ülkemizde işçi sağlığı-İş güvenliği risklerinin ve bunların olumsuz sonuçlarının kabul edilebilir ölçülere indirilebilmesi bu konudaki toplumsal bilincin oluşması ve sürekliliği ile sağlanabilir. Bu konuda toplumun her kesiminin görev ve sorumluluğu vardır.

Öncelikle temel bir "İş Güvenliği Yasası" hazırlanmalıdır. Etkili, kalıcı ve düzenli bir denetimin sağlanması için ulusal düzeyde bağımsız ve tam yetkili bir "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Merkezi" kurulmalı ve bu merkezde çalışacak elemanlara yeterli olanaklar sağlanmalıdır.

Riskleri önlemede işyerlerinden işe başlanması gerektiği gerçeği unutulmamalıdır. Böylece devletin yükü de azalacaktır. Bu nedenle "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Kurulları" mutlaka işlerlik kazanmalı, gerekirse yetkileri arttırılmalıdır. "İşyeri Hekimliği" müessesesi yeniden düzenlenmeli bu konuda ihtisas yapma olanakları geliştirilmelidir. İşyeri hekimlerinin vizite doktorluğundan çok koruyucu hekimlik şeklinde çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Meslek hastalıkları ve iş kazalarının ilgili makamlara tam olarak bildirilmemesi ve işyeri kayıtlarında görülmemesi daha kötü sonuçlara yol açmaktadır. Bunun önlenmesi için ilgili personelin ve risklere doğrudan muhatap olan işçilerin iş güvencelerinin sağlanması gerekir. Kazaların önlenmesi bunların gerçek boyutlarının ve nedenlerinin bilinmesine bağlıdır.

İşçilerin işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına tam olarak uymaları bu konuda sürekli ve gerçekçi eğitimle sağlanabilir. Ayrıca kurallara uymayanların işten çıkartılacakları düşüncesi ısrarlı uygulamalarla yerleştirilebilir.

Sendikalar konuyu sadece işvereni ilgilendiren bir konu olarak değerlendirmemeli, ortak kurullarda etkili temsilciler bulundurmalı, toplu sözleşmelerde bu konudaki hükümlerde daha ısrarlı olmalı ve kuralların uygulanmasının denetiminde işyeri yönetimine yardımcı olmalıdırlar.

Üniversiteler mühendis ve personel yöneticisi yetiştirme amacına yönelik programlarda mutlaka işçi sağlığı-iş güvenliği konularına yer vermeli, konu ile ilgili araştırmalarını bir bütünlük içinde sürdürmelidirler.

Basın konu ile sürekli ilgilenmeli, yalnızca işçi sağlığı-iş güvenliği haftası nedeni ile veya faciaya dönüşen iş kazalarından sonra konuya eğilmekle yetinmemelidir.